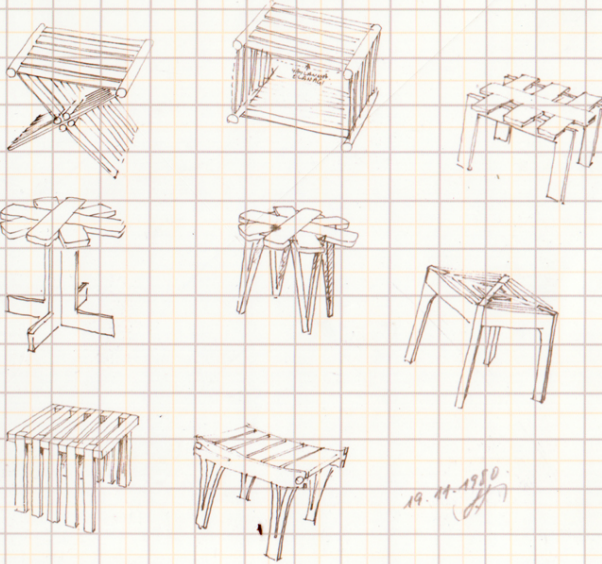

İçmimar

TMMOB İçmimarlar Odası resmi yayın organıdır

İçmimari, tasarım ve yaşam kültürü dergisi

25

Aralık- Ocak 2012-13

'Modernizm, post modernizm ve avangard bağlamında mobilya'

özlem.guven@gmail.com

Özlem GÜVEN

Zamanımızda tasarımın giderek sanatı boyunduruk altına aldığı izliyoruz. Bu olguyu açıklayabilmek için sanırım önce tasarım kültürünün aslında bütün hayat üzerinde kurduğu hegemonyaya ilişkin bazı çarpıcı gelişmeleri hatırlamak gerekecek.

İçmimar

18. yüzyıl hem modern endüstrinin, hem de modern sanatın 'icat' edildiği zamandır. Tasarım da modern anlamını ve işlevini, o zamana kadar biri diğerini içeren sanat ve sanayinin giderek birbirlerini dışlaması sürecinde kazanır. Baştan beri özdeş anlamlar taşıyan mühendislik ve mimarlık birbirinden kopar. Zamanın harikaları artık klasik mimarlık eserleri değil modern sanayi ürünleridir; buhar ve elektrik gibi yeni enerji türleri, bunları kullanan lokomotif gibi makineler; çelik, beton gibi yeni malzemeler ve Crystal Palace, Eyfel Kulesi gibi mühendislik yapılarıdır. Endüstri Devrimi'nin eseri olan mühendislik, "yapıların, makinelerin, araçların ve imalat süreçlerinin tasarlanması amacıyla bilimsel ilkelerin yaratıcı uygulaması..." diye tanımlanır. Dolayısıyla bir tasarım disiplini; zanaatin içerdiği akli melekeler onda yoğunlaşır; başka deyişle, 'teknoloji'ye (techne+logos) özgü logos artık onun tekelindedir.

MODERNİTE VE SANAT-SANAYİ

ÇATIŞMASI: Rönesans'la birlikte daha çok teorik anlamda baş gösteren zanaate dayalı üretimin parçalanması, Endüstriyel Devrim'le birlikte tamamına erer. Fabrikaların egemen olduğu üretim ortamında karmaşık makine sistemlerine eklenen emek, zanaat döneminde sahip olduğu nitelikleri yitirir. Daha önce bir zanaatkarın donanımının bileşenleri olan ve aynı zamanda bir okul olan atölyede öğrenilen bilim ve sanat, zanaat üretiminden koparak, daha ziyade mühendislik gibi, işletme gibi üretimin tasarımı ve yönetilmesi ile ilgili mesleklerin bünyesinde uzmanlaşmaya başlar. Üretimin bu yeniden yapılanmasında, mühendislik bilimin üretime uygulanması amacıyla örgütlenirken, tasarım da sanatın üretime uygulanması amacıyla kurumlaşmaya başladı. Yani, zanaatin kavramsal, zihinsel öğelerini oluşturan bilim ve sanatla ilgili bilgi ve beceriler üretimden yalıtılarak,

üretimde uygulanan farklı disiplinler içinde yeniden örgütlendi. Akılla ilgili yetilerden ayrıştırılan insan eli fabrikalarda tam anlamıyla mekanikleşti ve adeta makinenin bir uzvuna dönüştü. Sonuçta sanat/sanayi/zanaat birliği ve bunun öngördüğü tasarım ve uygulama bütünlüğü dağıldı. 19. yüzyılda ortaya çıkan Arts and Crafts, Art Nouveau ve daha sonraki Modernizm/Bauhaus gibi tasarım hareketleri endüstrileşmenin yol açtığı yıkım karşısında zanaati ihya etme girişimleridir ama nihayetinde sanayinin sanatı fethinde rol oynayacaklardır.

Neyse ki, 20. yüzyıl sanatına karakterini kazandıranlar makineye tapanlar değil, makineyi yenerler olacaktır. Onlar, hayatın sanata, şiiere dönüşeceği devrimler hayal ederler. Hayatı ve siyasi sanata, akli hayale güderler. Ve 19. yüzyıl başında lojikten (bilimden) ve etikten özerk bir estetik kuran, rasyonalist endüstriyel topluma karşı direnen bir sanat 'icat eden' Alman Romantiklerinin mirasçıları onlardır. Onlar, Dada, sürrealizm, sitüasyonizm damarındaki hareketlerdir. Sitüasyonizm için sanat, 1968'de Paris'in ele geçirilmesidir, modern kent tasarımının dayattığı işlevsel, akılcı kent hayatının dağıtılarak, arzular, hayaller peşinde

yeniden örgütlenmesidir. Yani sanat siyasettir, şiiir devrimdir. Sitüasyonizmin lideri Guy Debord davalarının, Romantiklerin davası olduğunu yazar. Sitüasyonizmin önderleri, 1953'de mimarlığı, kenti, sanatı ve hayatı, nihayetinde insana ve topluma kadar her şeyi bir tasarım nesnesine ingireyen rasyonalist Bauhaus'a karşı Hayalperest Bauhaus'u kurar: Le Mouvement International pour un Bauhaus Imaginiste.

Üretimin önceliğini tüketime devrettiği, post-modern, post-Fordist, post-endüstriyel neoliberalizm çağında, 'tasarım yönetimlerinin' bu kez endüstriyel üretim yerine tüketim kültürüne mal etmeye ya da geri kazanmaya uğraştığı sanat, 20. yüzyılın bu avangard geleneğidir.

Modernizm

20.yy'ın başlarında üretilen mobilyalar gerçek ve zengin sanat alıcılarıyla, orta sınıfa hitap ediyordu. Art Nouveau akımının ardında kendini, varolan akıma tam zıt detaylarla gösteren Art-Deco stilinde geometrik süslemeler, altıgen, sekizgen, oval ve daire gibi formlar kullanılmaya başlanmıştı. Dolayısıyla tasarımı hem her iki akımı, hem de her iki kesimi dikkate almak zorundaydı.

Art Nouveau akımının son dönemlerinde grubun başında bulunan Charle Rennie Machintosh, ince zarif yatay ve dikey hatlardan kurulu formlar kullandı. Erken Modernci'lerden de sayılan Machintosh'un 1897 yılında tasarladığı sandalyeleri sade süsleme öğeleriyle Art Nouveau'nun son, modernizmin ilk dönem örneklerini gösterirler. Geometrik Art Nouveau örneği olarak Hellensburgh'daki Tepe Evi'nin odası için 1903 yılında yaptığı sandalyede yatay ve dikeyin vurgulandığı geometrik formlar, yalınlık ve az süs göze çarpar.

Charles Rennie Mackintosh'un 1902-03'te mimarisini, iç mekanlarını ve mobilyalarını tasarladığı Hill House Evi, Hellensburgh

Charles Rennie Mackintosh, tasarladığı binalamın önce iç mekan düzenlemesini yapıp, ortaya çıkan yerleşime göre cephesini tasarlayan bir mimar. Bu özelliğiyle ilk "iç mimar" olarak kabul gören tasarımcı, yaptığı binalamın, mobilyadan kapı koluna kadar tüm elemanlarını tasarlamasıyla ünlü. Mackintosh'un yapılarından "Hill House"un bir parçası olan "Hill House" sandalyesi, bugün İtalyan mobilya ve aksesuar markası Cassina tarafından üretiliyor.

MODERNLEŞMENİN TASARIMI: Akım içinde, daha önceki sayılarda da bahsetmiş olduğumuz Bauhaus grubu, çağın sosyo-ekonomik, teknik ve endüstri sorunlarına hizmet etmeyi, sanatçı ve zanaatçı gözetmeden, topluma faydalı uygulayıcılar yetiştirmeyi amaçlamıştı. 1919'da Walter Gropius'un Weimar'da kurduğu Bauhaus, sosyal konuttan, en basit günlük araç ve gereçlere, insanın tüm yaşantısını içine alan bir sanat birliği kurmuştu. Sanat, toplum, endüstri ve el sanatları ilk kez tek hedef için bir araya gelmişti. Atölyelerin başında Kandinsky, Mohol-Nagny, Paul Klee gibi yaratıcı sanatçılar bulunuyordu.

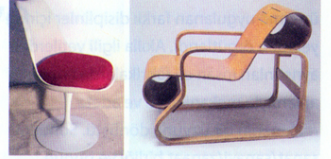
Le Courbisier, Maleviche, Lissizky, Bruer gibi mimarlar ders veriyordu. Mies Van Der Rohe ve Gropius okulu yönetiyordu.

1871 yılında Fransa'yı yenen Almanya, rakipleri Fransa ve Britanya karşısında bir kolonyal güç, bir 'dünya gücü' olarak örgütlenmek amacıyla yoğun bir sanayileşme ve kapitalistleşme hamlesi başlattı. Bu hamlenin ilk adımını üretimin birlikte eğitimin de rasyonelleştirilmesi oluşturuyordu. Zanaate dayalı üretim süreçlerinin ve yaşam alışkanlıklarının parçalanarak, hızla endüstriyel üretime ve

meta kültürüne uyarlanması gerekiyordu. Dönüşümün anahtar tasarımı. Alman Ticaret Bakanlığı'nın, büyük "Victoria Reform Hareketi"ni incelemek üzere Britanya'da yürüttüğü ve yıllarca süren gözlemler ve araştırmalar, tasarım kültürünü Almanya'da da takdim edecek bir eğitim seferberliğini öngörüyordu. Bu işin entelektüel dinamosu Werkbund ve Bauhaus olacaktı. 1933 yılında Bauhaus, ekonomik sebeplerden ötürü kapanınca sanatçılar, çalışmalarını Amerika'da sürdürdü. Yalnız Marcel Bruer ve Ludwig Mis Van Der Rohe'un sandalye tasarımları değil, Bauhaus mobilyalarının tümü günümüzde beğeniyle ve yaygın bir şekilde kullanılmaktadır.

1) Bauhaus mobilyalarının temel unsurları: Fonksiyonellik, dayanıklılık, ucuzluk ve güzellik olmuştur. Marcel Bruer, bugün birçok mobilyada yaygın olarak kullanılan çelik boru ayaklı sandalyelerin ilk tasarımcısıdır, 1925 2) Bauhaus: 20. yüzyıl tasarım ve mimarlık dünyasının en önemli isimlerinden, mobilya tasarımında çelik borunun kullanımını popülarleştiren, alüminyum ve lamine ahşap kullanarak sıra dışı tasarımlar yapan, mimar olarak modernist anlayışın en önemli eserlerini gerçekleştiren Mies Van Der Rohe, 1929

1) Fin asıllı Amerikalı mimar Eero Saarinen, Knoll International mobilya firması için tasarlamış olduğu Tulip Koltuk, 1940. Kalıplanarak üretilen koltuk kabuk formundan esinlenerek tasarlanmış olup, bugün mobilyalarda kullanılan, kalıplanmış alüminyum strüktürü, ince sentetik bir kaplamanın arkasına saklayarak, günümüzün poliüretan esaslı yeckpare koltuklarının görüntüsünü yakalamıştı. 2) Finli mimar ve tasarımcı Alvar Aalto 1930'larda ahşap ve kontrplak gibi malzemelerle oluşturduğu tasarımlarında eğrisel formları tercih etmiştir. 1935-39 tarihleri arasında tasarladığı 406nolu sandalyesi ince aşıptan sallanan bir modeldir. Hafif huş malzeme ve bükülmüş kontrplak kullanımının mobilya tasarımcılarında açık kapısı gibidir.

Post Modernizm

Post Modernizm için, modernizmin sonrası ve ötesi anlamında bir tanımlama yapabiliriz. Postmodernizm olarak anılan düşünce ve pratiklerin tamamının II. Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıktığı görülür. Savaş öncesi, modernitenin, ülkeleri ve bu ülkelere kaynaklık eden düşünce biçimleri ya da temel kuramsal kavram ve kategoriler ağıltan sorgulanmaya başlanmıştır. Bilim, teknoloji, sanat, siyasal özgürlükler adına yapılan her şeyin ortak amacı ilerleme ve insanın özgürleşmesidir, oysa varılan sonuçların böyle olmadığı açıklik kazanmıştır. Postmodernizmdeki post eki

sonra anlamına gelmekle birlikte modernizmden devam eden, ondan kaynaklanan ve onun soursallaştırılması ve aşılımaya çalışılması anlamlarına gelir. Postmodernizm, söylemlerinde görülen aşırılıklara rağmen bir çağın kapanıp başka bir çağın açılması anlamında bir kopuşu ifade etmez. Burada modernizmle paradoksal bir ilişki söz konusudur. Modernizmin kendi içinde varılan sınırların sonrası, o sınırlardan itibaren geriye dönük bir kökten soursallaştırma girişimi ve yeniden değerlendirme çabası olarak belirtilebilir.

SANATIN TASARIMLAŞMASI= TASARIMIN SANATSALLAŞMASI:

1970'lerde moderne karşı tepki olarak ortaya çıkan Post Modernizm mobilyada da kendini göstermiştir. Modern sanatta geçmişe yönelme ve ironi yoktu. Potmodernist mobilya tarihselci eğilimleri yeniden canlandırır. Eski biçimlerden esinlenerek yeni biçimler yaratır. Kitsch'e varan tasarımlar söz konusu olur. Tüm davranış ve eğilimleri her türlü biçimi, ögeyi ve biçim zenginliğini sonuna kadar kullanırlar. 1950'lerde Zanotta, Cassino, Capellini, Molteni gibi önemli İtalyan şirketleri vardı. Tasarımcılar bu firmalar için

mobilya tasarımı yapıyorlardı. Poliüretan köpükten yapılmış koltuklar, tüketim ve pop kültürü sentezi vakum ambalajlı koltuklar, plastik koltuklar bu devrin geçici ama fantastik mobilyalarıdır. Pop sanatın çığgın örnekleri ve kadın figürü tasarımlar ilginçtir. "Sembolist, ekspresyonist, sürrealist, pop, anti-design, lav teach, hig teach, postmodern, memphis, yeni dizayn, brüalist, çevreci, arabesk yüzyılımızın tasarımına yön veren akımlar ve modalardır...

Modernizm	Postmodernizm
Hiyerarşi, düzen, merkezleştirilmiş kontrol	Anarşi, düzenin yıkılması, merkezi kontrolün kalkması
Milli kimliğin ve kültürün söylemi; kültür ve estetik ayrıştırma	Lokal söylemler, büyük söylemlerin ironik yıkımı; orijine ait mimarinin ağı
Temsilcilerin ve medyanın önündeki "gerçek" insan; "orijinalim" iddiası	Ağır realite, imaj doygunluğu, tektidin gerçek olanından daha güçlü olması; gerçeğe var olmanın kaybolması ve bunların var olanlardan daha güçlü olması
Sanat: sanatçı tarafından meydana getirilen orijinal bir objedir	Sanat: dinleyiciler ve alt kültürler tarafından meydana getirilen kültürün yeniden işlenmesi
Genel sınırlar ve bütünlük hissi (sanat, müzik ve edebiyatta)	Melezlik, kültürlerin yeniden birbirine bağlanması
Derinlere uzanan köklüderinlik	Kök gövdeleri yüzeyselik
Birleşmiş duyguyu, benliğin merkez olması; "ferdyetçilik", birleşmiş kimlik	Bölünmüşlük duygusu ve benliğin merkez olmaması, çöku ve çelişmiş kimlikler
Organik ve inorganik arasındaki açık farklılık, insan ve makine	Organik ve inorganik sızıyor karışımı; insan-makine-elektronik
Makine	Bilgi
İşlev	İşlev
Maddi olan	Manevi olan
Kural	Anarşi
Ev	Anakent (metropoli)

Modernizm – Post Modernizm Karşılaştırması

1)1972'de Studio 65 tasarımcısı Hans Hollein tarafından, Marilyn adıyla tasarlanan kanepede yıldız dudaklarından esinlenilerek tasarlanmıştır. Kalıplanabilen yapay köpük ve esnek döşemelik kumaş sayesinde gerçekçi ve rahattır. Dudaklar gibi el ve eldiven de insanı kavrayabilen veya taşıyıcı öge olarak mobilyada esin kaynağı olmuştur. 2) 1980 Venedik Bienali için Hans Hollein'in tasarladığı Strada Novissima isimli cephe yerleşmesi. Her biri birbirinden farklı algılanan sütunlarda,antik çağa gönderme yapan sütun başlıklarını da göyünüz.

1)Michael Graves evindeki salonunda, birbirinden farklı eşyalardan oluşan bir düzenleme görülmektedir. Eşyalann farklılığı, renklerdeki sadelikte bütünlüğe, sadelik algılanır. Birbirini tamamlayan hiçbir unsurun bulunmaması post modern bir yaklaşımdır. New Jersey, 1996 2) Postmodernizmin önde gelen mimarlarından olan Charles Moore'un tasarladığı bir kütüphane

Avangard Sanat

Sözlük anlamıyla avangard, öncülük eden kimsede, düşünce ya da sanat akımı için kullanılır. Avangard kuramı, sanat ve hayatı buluşturmak istemektedir. Sanat ile toplumu dönüştürmeyi umar. 20. yüzyılda eleştirel bir kültürün kurulmasındaki en aykırı deneyimi

oluşturur. Edebiyat profesörü Peter Bürger, iki dünya savaşı arasında tırmanan, dada, sürrealizm gibi avangard girişimler ve kışkırtıkları kuramsal polemikler ışığında, avangardın toplumsal, tarihsel suretini çıkarır. Ona göre avangard, 20. yüzyılda eleştirel bir kültürün kurulmasındaki en aykırı deneyimi oluşturur. Ayrıca avangardın modernizmle ilişkilendirilmesinde sürüp giden belirsizliği çözümler. 'Avangard' terimi, toplumsal tasarımın gerçekleşmesinde sanata verilen öncü rolü ifade eder. Toplumun ifadesi olan sanat, bize en ileri toplumsal eğilimleri bildirir; yol gösterir, bilinmeyeni ifşa eder. Laverdant: "Dolayısıyla sanatın öncülük misyonunu yerine getirip getirmediğini, sanatçının gerçekten avangard olup olmadığını bilmek için, insanlığın nereye gittiğini, insan soyunun ne menem bir yazgısı olduğunu kavramak gerekir." 1848'deki olaylardan sonra sanat(Paris'teki şiddet olayları), bilim ve siyaset söylemlerinden, popüler kültürden kendini uzak tutmaya başlar. Burjuva zihniyetine düşman olur. "İyi, doğru, güzel artık onun sorunu değildir, aksine, metropolün kötü, sahte, çirkin temsilleri üzerinden 'karşı-estetik' inşa edilir. İlerlemenin öncülüğü gibisinden

avant misyonlara itiraz etmekle kalmaz, egemen 'ilerleme' dogmasıyla alay eder; vahşi olanı, primitif olanı yüceltir." Sanat artık herhangi bir hakikatı temsil etmez, kendini temsil eder. Biçim, onun içeriği olur. Bu da modernleşmeyle birlikte kurduğu kendi modernizmidir. Sanat artık hayattan kopmuştur ve kendine özgüdür. Tüm ayrırlılığıyla Avangard işte budur.

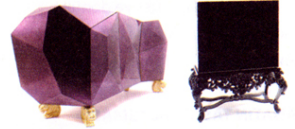
Avant-garde mobilya tasarımının en iyi yorumcularından olan Vladimir Kagan'ın Deyfuss sandalyesi. Sağda Floating Curve Sofa modelinde ise tasarımcı Marilyn Monroe'dan esinlenmiş. Mobilyalar heykelsi bir güzelliğe, aynı zamanda formların mutlak netliğine sahip. Ünlü mobilya tasarımcısının ürünleri, Türkiye'de Nicol mağazalarında bulunmaktadır.

Giovanconi ve Rodrigo Tores tasarımı olan Morpheo Aydınlatılmalı Koltuk, sırt kısmında bulunan hareketli aydınlatma elemanları sayesinde iki yeni işlev kazanıyor. Koltuk pozisyonundayken okuma lambası olarak kullanılabilen bu aydınlatma elemanları, yatak moduna geçildiğinde kendinden aydınlatılmalı bir yatak başı işlevi görüyor.

Fabio Novembre'nin Casamania firması için tasarladığı olduğu, polietilen strüktürde Him&Her Koltuğu. Dış mekan ve iç mekanda kullanılabilecek bu ürünü Türkiye'de Neotek mağazalarında bulmak mümkün.

Boca Do Lobo firması için üretilmiş iki avangard mobilya örneği, Diamond ve Victoria.

Kaynakça ;

- 1- Peter Bürger, Avangard Kuramı (İstanbul: İletişim Yayınları, 2003),
- 2- Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi (Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul, 1997)
- 3- Mehmet Yılmaz, Sanatın Felsefesi Felsefenin Sanatı (Ankara: Ütopya Yayınevi, 2004)
- 4- www.aliartun.com
- 5- www.decodesign.com
- 6- Tolga Erdem, Mobilya Tarihine Genel Bakış ve Art Deco, Y.Lisans Tezi, 2007